

## บทคัดย่อ

กระบวนการพิจารณาที่มีลักษณะซับซ้อนเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) หลายประเทศจึงพยายามกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้กระบวนการพิจารณาง่ายขึ้นหรือรวดเร็วขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพและเป็นหลักประกันต่อการเข้าถึงความยุติธรรม ในส่วนของประเทศไทย ทางหนึ่งที่ทำ คือ การแก้ไขปรับปรุงวิธีการดำเนินคดีมโนสาเร่ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 17) พ.ศ.2542 (ปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ อำนาจและหน้าที่ของศาล และการบังคับคดีที่เกี่ยวข้อง) โดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นกระบวนการที่เน้นการไกล่เกลี่ยเรียบง่ายไม่เป็นที่ทางการ กระชับและประหยัด และจากการแก้ไขนี้ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการพิจารณาคดี อันกระทบต่อบทบาทของศาลในคดีมโนสาเร่ในประการสำคัญ ดังนี้

- (1) กำหนดวิธีการฟ้องคดีมโนสาเร่ให้เรียบง่าย เปิดโอกาสให้คู่ความได้ดำเนินคดีด้วยตนเองมากขึ้น โดยศาลหรือเจ้าหน้าที่ของศาลจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในการฟ้องคดี
- (2) กำหนดให้ต้องมีการไกล่เกลี่ยในคดีมโนสาเร่หรือเน้นระบบไกล่เกลี่ยก่อนการพิจารณาคดี
- (3) กำหนดบทบาทให้ศาลเป็นผู้ไต่สวนข้อเท็จจริง

จากการศึกษาพบว่า มีปัญหาและอุปสรรคหลายประการเกิดขึ้นในช่วงสิบปีที่ผ่านมา หลังจากการแก้ไขปรับปรุงวิธีการดำเนินคดีมโนสาเร่ดังกล่าว

การฟ้องคดีมโนสาเร่ด้วยวาจา กฎหมายได้กำหนดให้อำนาจศาลเพิ่มขึ้นในการช่วยเหลือประชาชนในการฟ้องร้องคดี ทั้งนี้ โดยมีเหตุผลเพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้คู่ความสามารถดำเนินคดีในศาลด้วยตนเองได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งทนายความ แต่ในทางปฏิบัติ นั้นการฟ้องคดีมโนสาเร่ด้วยวาจามีน้อยมาก เหตุผลเป็นเพราะการฟ้องคดีด้วยวาจามีขั้นตอนที่ยุ่งยาก นอกจากนี้ รูปแบบของการฟ้องคดีด้วยวาจาของไทย ซึ่งปัจจุบันใช้แบบพิมพ์ (ม.๑) นั้น มีลักษณะเป็นทางการคล้ายคลึงกับคดีแพ่งสามัญค่อนข้างมาก ยากแก่การที่ประชาชนธรรมดาผู้ที่ไม่มีความรู้ทางกฎหมายจะสามารถเข้าใจ ทำให้ต้องพึ่งทนายความในการฟ้องคดีส่งผลให้ไม่เป็นที่นิยมไปตามหลักการของคดีมโนสาเร่ที่ต้องการให้เป็นกระบวนการที่เรียบง่ายไม่เป็นที่ทางการ

บทบาทการไกล่เกลี่ยที่เน้นให้ศาลมีบทบาทในการเร่งรัดคดีให้เสร็จไปโดยรวดเร็วและเป็นธรรม ปัญหาและอุปสรรคของการไกล่เกลี่ยประการหนึ่งที่มีมักจะเกิดขึ้นอยู่เสมอ ได้แก่ การที่

ทนายความของคุณจะไม่เข้าใจความหมายของการใกล้เคียง พยายามปกป้องลูกความของตนในลักษณะของการต่อสู้โต้เถียงข้อเท็จจริงซึ่งไม่เป็นประโยชน์ต่อการเจรจาใกล้เคียง

บทบาทการค้นหาความจริงของศาลเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งและเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของคดี พบว่ามีปัญหาในทางปฏิบัติ เพราะกระบวนการให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงเพียงบัญญัติหลักการไว้กว้าง ๆ ในมาตรา 193 วรรค 2 เท่านั้น อีกทั้งยังมีปัญหาในการตีความอีกว่า มีขอบเขตข้อจำกัด แคไหนเพียงไร เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคดีปกครองที่มีวิธีพิจารณาเป็นระบบได้ส่วนที่เน้นความเรียบง่าย รวดเร็ว และประหยัดเช่นเดียวกันแล้ว มีบทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 (ภาค 2 หมวด 2 การแสวงหาข้อเท็จจริง) ให้อำนาจตุลาการเจ้าของสำนวนสามารถใช้วิธีการแสวงหาข้อเท็จจริงได้หลายวิธี ดังนั้น บทบาทศาลในการค้นหาข้อเท็จจริงคดีมโนสำเนาจะมีประสิทธิภาพแคไหน ย่อมต้องพึ่งพาความรู้และประสบการณ์ของผู้พิพากษาแต่ละท่านอันเป็นปัจจัยภายในตัวผู้พิพากษา ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาข้อจำกัดในการค้นหาข้อเท็จจริงแห่งคดีส่งผลให้ภาระหน้าที่ในการนำเสนอข้อเท็จจริงตกไปอยู่แก่คู่ความเป็นหลักเหมือนคดีแพ่งสามัญ ทำให้ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของคดีมโนสำเนาที่ต้องการเน้นบทบาทของศาลเป็นหลัก คู่ความมีหน้าที่เพียงช่วยเหลือศาลเท่านั้น นอกจากนี้ การแสดงบทบาทในทางได้ส่วนข้อเท็จจริงของศาลโดยที่ไม่มีแนวทางหรือไม่มีกระบวนการใดที่ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อสนับสนุนการสืบพยานในชั้นศาล ย่อมก่อให้เกิดการพิจารณาคดีต้องเสียเวลากับขั้นตอนสืบพยานเป็นอย่างมาก อีกทั้ง ทำให้การแสดงบทบาทในทางได้ส่วนของศาลเพื่อให้ได้ความเป็นจริงที่สมบูรณ์หรือพึงประสงค์นั้นไม่สัมฤทธิ์ผล ซึ่งหากเปรียบเทียบกับคดีประเภทอื่นที่มีลักษณะวิธีพิจารณาเป็นแบบได้ส่วน กลับพบว่ามีการรวบรวมข้อเท็จจริงเพื่อช่วยสนับสนุนการพิจารณาในชั้นศาล อาทิ คดีปกครอง ที่กำหนดให้มี "ตุลาการเจ้าของสำนวน" ให้ทำหน้าที่ตรวจสอบและเสนอความเห็นในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายต่อองค์คณะหรือคดีล้มละลายที่กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีบทบาทในเรื่องการค้นหาข้อเท็จจริง หรือตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ที่กำหนดให้มี "เจ้าพนักงานคดี" ทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดี เช่น การใกล้เคียงคดี การตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า ควรมีการแก้ไขกฎหมายหรือออกระเบียบต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนกระบวนการวิธีพิจารณาคดีมโนสำเนา การฟ้องคดีมโนสำเนาด้วยวาจาที่ควรแก้ไขปรับปรุงบันทึกคำฟ้องด้วยวาจาคดีมโนสำเนาเสียใหม่โดยอาจนำแนวทางของประเทศสิงคโปร์มาเป็นต้นแบบได้ เพราะแบบฟอร์มของการฟ้องคดีเล็กน้อยนั้น มีรูปแบบที่เรียบง่ายและมีการกำหนดให้มีการกรอก

รายละเอียดต่างๆ เท่าที่จำเป็นแยกตามสภาพแห่งสิทธิเรียกร้อง(nature of claim) ในชั้นใกล้เคียง  
ควรให้คู่ความดำเนินคดีด้วยตนเอง(Represent themselves)โดยไม่มีทนายความ ทั้งนี้ โดยใช้  
บทบัญญัติแห่ง ป.วิ.พ มาตรา 20 ทวิอย่างเคร่งครัด ซึ่งจะสอดคล้องกับหลักการสำคัญของคดี  
เล็กน้อยของต่างประเทศ(Small Claims) ในชั้นพิจารณาควรจัดให้มีผู้ช่วยเหลือศาลในการ  
ตรวจสอบและเสนอความเห็นในข้อเท็จจริงก่อนศาลออกนั่งพิจารณา เพื่อให้ศาลเข้าใจข้อเท็จจริง  
และมองประเด็นได้ชัดแจ้งขึ้น เป็นประโยชน์ต่อการชกถามหรือเรียกพยานมาสู้บ ทั้งนี้ โดยใช้  
แนวทางตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคเป็นแบบอย่าง ตลอดจนการจัดตั้งเป็นแผนก  
คดีมโนสำเนาและคดีไม่มีข้อยุ่งยาก เพื่อจัดให้มีผู้พิพากษามาทำหน้าที่พิจารณาคดีเช่นนี้โดยเฉพาะ  
อันจะทำให้กระบวนการพิจารณาในทางไต่สวนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น